

САНА ОЛОХ

12+

2020 сыл
Муус устар
21 күнэ
оптуорунньук
№ 30
(11686)

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЬЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • @sanaoloh

Чурапчы муус устар 21-с күнүгү, муус устар 22-с күнүгү, муус устар 23-с күнүгү, муус устар 24-с күнүгү, муус устар 25-с күнүгү, муус устар 26-с күнүгү, муус устар 27-с күнүгү

— УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ —

ЧЕЧНЯ СЭРИИТИН КЫТТЫЫЛААБАР АНАЛ БЭЛИЭЗ ТУРУОЛУННА

Чурапчы улуунун бойобуой дьайылар бэтэрээннэрин Сэбиэтин түмсүүтэ муус устар 18 күнүгэр, Болугур нэһилиэгиттэн Чечня өрөспүүбүлүкэтигэр сулуспалыы сылдьан, Аргунскай уцелье Дуба-Юрт сэлээннэтигэр бойобуой соруудаха суорума суолламмыт Тимофей Семенович Максимов төрөөбүт, улааппыт алаһа дьэтигэр анал бэлиэни туруорда. Тэрээһин Улуу Кыайыны 75 сылын көрсө уонна Арасыйыаба Буойун Албан Аатын күнүгэр сөп түбэһиннэрэн ыытылынна.

Сэбиэт чилиэннэрэ бойобуой дьайы кэмигэр бэрт эдэр саастарыгар олохтон олус хомолтолоохтук туораабыт доҕотторун үйэтитэр сыалтан бэйэлэрэ үбү-харчыны кыттыһан хомуйан, мыраамар таастан, кэриэс тыллардаах дуоскалары онторторун сабаалаатылар. Биир бастагынан Болугур нэһилиэгин хорсун буойунугар, Тимофей Максимов аатынан уулусса 13 нүмэрдээх дьэтигэр анал бэлиэни илдьэн ыыаатылар.

Бэлиэ түгэннэ СӨ Ил Түмэн дьокутаата, саппаас майора Семен Никитин, улуус бойобуой дьайылар бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Илья Березкин, Болугур нэһилиэгин баһылыга Анна Флегонтова Тимофей бииргэ төрөөбүт балта Надежда (Максимова) Никифорова кэргэниннэн Вадимынын, бойобуой дьайы бэтэрээнэ Иннокентий Прокопьев кыттыыны ыгылылар.

"Бу манньк үйэтити үлэтэ улууска ыытыллара саамай сөптөөх уонна кэнээсэки үүнэн иһэр ыччаты патристическай иитиигэ биир сүрүн хайыска буолар," — диэн Ил Түмэн дьокутаата Семен Иванович тоһоболоон бэлиэтээтэ. "Уолаттары кытары сүбэлэһэн баран, манньк хамсааһыны таһааран эрэбит. Салгыы Чурапчыбыт нэһилиэгэр 1-кы Чеченскэй хампаанньабыа сырдык тыына быстыбыт биир дойдулаахпыт Роман Ноговицын кэриэһигэр

эмиз анал бэлиэни туруоруохтук," — диэн Сэбиэт бэрэссэдээтэлэ Илья Сергеевич эттэ.

"Сүүрбэ сыл тухары аата ааттамматах буойун алаһа дьэтигэр манньк бэлиэ түгэн үүммүтүнэн, биһиги нэһилиэк дьонно сүрдээбин үөрдүбүт. Былырыын бииргэ төрөөбүт балта дьэ кэргэниннэн көһөн кэлэн, манна олохсуйан эрэллэр. Салгыы өссө да үлэлэһиэхпит," — диэн нэһилиэк баһылыга Анна Николаевна санаатын үлэлэһиннэ.

"Убайбын бэрт кыратык өйдүүбүн. Биһиги бииргэ төрөөбүттэр — бэһиэбит, Тимофей саамай улахаммыт этэ, ол да иһин буолуо, барыбытын көрөрө-истэрэ. Мин начаалынай кылааска үөрэнэ сырыттаһына, аармыйабыа сулуспалыы барбыта. Уолпускабыа кэлэ сылдыбытын өйдүүбүн. Олус

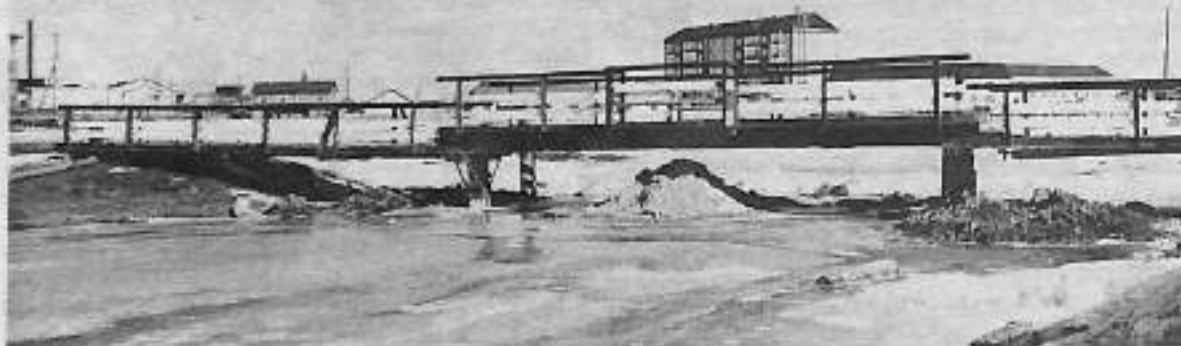
сымнабас майгылаабыа, дьону кытары мэлдьи уопсай тылы булара. Биһиги кытары тэннэ оонньуура. Биһиги убайбытын санаан уонна кэриэстээн бүгүн манньк бэлиэ күнү бэлэхтэбииттэригэр биһиги дьэ кэргэн улаханньк махтанабыт," — диэн Надежда Семеновна санаатын тиздэр.

Тимофей суох буолбутун кэнниттэн, 10-ча сыл устата Болугур нэһилиэгэр кини аатынан пионерскай дружина ситиһиллээхтик үлэлээн кэлбитин туһунан оччолорго дружина баһаатайынан үлэлээбит Болугур нэһилиэгин олохтооҕо Степан Кожуров дьоһуннаах ахтыыны онордо.

Мань таһынан Улэ Дьоруойа Роман Константинов аатынан Амма орто оскулатыгар Тимофей Максимовка аналлаах истиэндэни көрдүбүт. Манна аармыйаттан ыыппыт тигэх суругар: "Чечнябыа турабыт, номнуо 32 күн буолла. Бастаан Хотугу Осетиябыа онтон Чечня, онтон Ингушетияттан биллээн эмиэ Чечнябыа турабыт. Биһиги кемебэ диэн, пехотабыа биир сиртэн атын сиргэ ыыталлар. Сэриини, командование былаанынан сана дьылга

дизри бүтэрэр былааннаахтар, онтон биһиги ахсынньы 20 күнүгэр солбуйуохтара дииллэр да, ол саарбах соҕус буопара буолуо. Грозная диэри 30 килэмистир хаалла. Биһиги хас күн аайы тугу эрэ кэтэһэ олоробут эрэри, тугу кэтэһэрибитин бэйэм да билбэппин. Бэйэм туспунан суруйдаахха, доруобуйа кэмимэн," — диэн 1-кы танковай батальон старшината, прапорщик Тимофей Максимов суруйбута.

Уолаттар сырдык ааттара хайаан да үйэтитилиэхтээгин туһугар бэтэрээн буойуттар сыралаах үлэлэрин салгыылар. Төрөөбүт-үөскээбит алаастарыгар, улааппыт, оонньоон-көрүлээн ааспыт алаһа дьэтигэр чугас дьонно кинилэри саныыларын тухары, кинилэр сырдык мөссүөннэрэ тыыннаах.

"Тапталлаахтар" муосталара сөргүтүлүннэ

"Үтүө дьыала" чэрчитинэн, 15 сыл анараа өттүгэр Чурапчы нэһилиэгин Оскуола томпторун аннынан дьон-сэргэ сылдыарыгар анаан 33 миэтэрэ усталаах сага муоста тутуллубута. Нэһилиэк олохтоохторо үрүҥү туоруурга олус табыгастаабынан, итиннэ эдэр дьон сүбэлэрин холбуур күннэригэр күлүүстэрин иилэр буолбуттарын олус сөбүлээн, "Тапталлаахтар" муосталара диэн сүрэхтээбиттэрэ.

"Бириэмэ хаамыытынан муостабыт туруга сылтан сыл мөлтүү быһыытыбыта. Онуоха нэһилиэк дьаһалтатын кытары эрдэттэн хардарыта үлэлэһи сөбүлэһин түһэрсэн, кулун тутар ыйтан үлэбитин сабаалаабыппыт. Тизхиныкэлэрбит тутта көстөн бизрбэххэ, ити болпурсуоска сүрүннээн иһнэ сырыттыбыт. Нэһилиэкпит баһылыга Владимир Сивцев, туттааччы Иван Федотов уонна "Дорожник" ХЭТ генеральнай дириэктэрэ Гаврил Владимиров курдук дьонноох буолан, сөптөөх тизхиныкэлэр көстөн, абыстыы миэтэрэ усталаах икки таас

сыбаайаны биир табаарыһым погрузчигынан соһон аҕалан туруордубут, ону таһынан биир массына кумабы аҕалан куттубут. Учууталым, улахан сүбэһитим Баһылай Ньухулаайыс Дьячковскай муостабыт иннэритин-таннарытын барытын кыһаан, көрдөрөн биэрдэ. Муостаны өрөмүөннээһин докумуонугар уонна да атын болпурсуостарга нэһилиэкпит дьаһалтатын кытары ыкса үлэлэтибит. Онтон кини үөрэр уонна улаханньк махтанар. Владимир Дмитриевичтын сүбэлэһэн, былааннаан муостабыт сөргүтүлүннэ, көрөргө астык буолла. Онон киниэхэ эмиз туспа махтанабыт," — диэн 72 саастаах Чурапчыбыт тупсабай буолуутугар үлэлэһэ сылдьар биир туттаах киһиби Григорий Дагданча кэпсиир.

Григорий Григорьевич этэн аһарбытын курдук "Тапталлаахтар" муосталара өссө хас эмэ сыл дьонно-сэргэбэ туһалыа, итиннэ Улуу Кыайыны 75 сылыгар кырдыабыастарга анаан дьоһуннаах бэлэбинэн буолла.

Үөрэнээччилэрбит кэтэхтэн күрэххэ ситиһиилэрэ

Бу күннэргэ "Өрөгөйдөөх удьуор утумнара" кэтэхтэн хохон аабыытыгар өрөспүүбүлүкэтээҥи күрэх түмүктэннэ.

Манна бөлөбүнэн аабыыга Сэмэн Ноговуродол аатынан Чурапчы орто оскулатын 2 "Г" кылааһын оболоро (сал. Саргылаана Седалищева) олохтоох ааттар, СӨ суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ Римма Корякина-Хотуона "Сэрии сылларын оболоро" хохонун бөлөбүнэн аабыыга 1-кы миэтэ буолары ситистилэр. Оттон үһүс бочуоттаах миэтэбэ М.Н. Яковлева салайааччылаах 4 "Д" кылаас оболоро тигистилэр.

Биирдиилээн аабыыга орто бөлөххө Мугудай нэһилиэгиттэн Күнэй Смирникова 1-кы миэтэ буолла (сал. А.С. Сокольников). Улахаттар бөлөхтөрүгэр Алабар нэһилиэгиттэн Саша Чагылысов 2-с миэтэни ылла (сал. В.Н. Ноговицына).

Онон оболорбут теһа да дьэбэ олорон дистанционнай көрүнүнэн үөрэнэллэр, өрөспүүбүлүкэ таһымыгар син биир миэтэлэһэ сылдыалларынан, үөрэнээччилэри уонна үөрэтээччилэри итиитик-истинник эбэрдалыибит, өссө да үрдүк ситиһиилэри баҕарабыт.

Балаһаны бэлэмнээтэ Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Үүнэр көлүөнэ ыччаппытыгар — үйэлээх өйдөбүннүк

Болтоно нэилиэгин дьаһалтата, нэилиэк дьокутааттара, уопастыбанньыктар, олохтоохтор 2018 сылтан сүбэлэһэн, Кыайы 75 сылын тэрээһиннээхтик көрсөр сыалтан былааннаах үлэни тэрийэн кэлибит. Сүрүн сорулунан Арассыйа, өрөспүүбүлүкэ, улуус граннарыгар кыттан, эбии үбү-харчыны тастан киллэриин соруу турбута. Кыайы 75 сылын көрсөр үлэбит — хамнаспыт барыта Аҕа дойду Улуу сэриитигэр кыттыбыт биір дойдулаахтарбыт, 1942 сыллаахха хоту оройуоннарга күүс өттүнэн көһөрүллүбүт колхуостар, Болтоноттон төрүттээх үтүө дьоммут ааттарын үйэтиитигэ ананна.

Ол курдук 2018 сыллаахха Чурапчы улуунун дьаһалтата улуус уопастыбаннай тэрилтэлэригэр биллэриллибит граныгар бэйэбит бырайыакпытын кыттан, кыайан 200 000 солк. харчыны ылбыппыт. Ол үбүнэн биір дойдулаахпыт этнограф, кыраайы үөрэтээччи, фольклорист Андрей Андреевич Саввин аатынан улуустаабы кыраайы үөрэтэр мусуойга биллиилээх биір дойдулаахтарбытын үйэтиитин, „Знаменитые уроженцы Болтоноттонского наслега“, диэн галереяны онорторон, С.А.Полов-Сэмэн Тумат саха норуодунай суруйааччыта 75 сааһыгар анаммыт үбүлүүдээх дьаһалтын кэмигэр, 2019

с. кулун тутар 1 күнүгэр аһыллыта буолбута. Ааспыт сайын ыһахтыыр сирбитигэр кизэн туттар, биллиилээх дьоммутугар аналлаах Аар Баҕабы сирдээн — туомнаан туруордубут.

2019 сыллаахха Саха өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархан граныгар „75-летию Победы посвящается“, диэн бырайыагынан куонкуруска кыттан, кыайан 500 000 солк. харчыны ылбыппыт. Онно нэилиэк бүддьүөтүттэн 317 780 солк. эбии үл көрөн, нэилиэкпит киин болуоссатыгар Кыайы пааматынньыгын туруорбулут. Бу үлэбитин өссө кэмтэн салгыыр сыаллаах Российской Федерация Бэрэсидьиэнин граныгар кыттан, былырын күһүн сэттиннэ ыйга бырайыак онорон ыппыппыт. Ол

түмүгэ быйыл олунньу 21 күнүгэр биллэн, Арассыйа үрдүнэн 9000-тан тахса тэрилтэ кыттыбыттан Саха сириттэн 25 бырайыак кыайда, ол иһигэр биһиги, болтонолор, кыайылаабын тахсан, 500 000 солк. харчыны ылбыппыт. Бу харчынан Аҕа дойду Улуу сэриитигэр кыттыбыт биір дойдулаахтарбыт ааттарын уонна 1942 сыллаахха хоту оройуоннарга күүс өттүнэн көһөрүллүбүт Болтоно колхуостарын дьонун аатын, үлэ фронугар сылдыбыт биір дойдулаахтарбыт ааттарын үйэтиитэр стеланы онортордубут.

Манна нэилиэк ытык Сүбэтин чилиэннэрин СӨ үөрэхтээһинин үтүөлээх үлэһитэ, Болтоно нэилиэгин бочуоттаах олохтооҕо Захар Егорович Егоров түмүтүнэн, 134 сэриигэ

уонна 16 үлэ фронугар сылдыбыт дьон ааттара кирийдэ. Болтоно нэилиэгин бочуоттаах олохтооҕо Мария Дмитриевна Макарова архыып уонна инники суруллубут актыларга, испиһэктэргэ, докумуоннарга олобуран чуолкайдаабытын түмүгэр 441 киһи 4 колхуостан, олортон эргиллибэтэх 112 киһи хоту улуустарга көһөрүллүбүт биір дойдулаахтарбыт ааттара чуолкайданан кирийдэ. Бу испиһэктэр нэилиэк дьокутааттарын сиссийэтигэр бигэрэммитэ. Онон, стела оноһулларыгар үлэбитин өйөөбүт ытыктабыллаах Аҕа көлүөнэ дьоммор Захар Егорович Егоровка, Мария Дмитриевна Макароваҕа, нэилиэк дьокутааттарыгар, „Хоту көһөрүллүүгэ барбыт дьоммутун ааттарын үйэтиитигэ кылаалпытын киллэрсизбин“, диэн ынырыбытыгар харчынан көмөлөспүт көһөрүллүүгэ барбыт дьоммут оҕолоругар, сизтэригэр, бар дьоммор сүбэбит иһин нэилиэк дьаһалтатын уонна тус бэйэм аалпыттан барҕа махталбын тиздэбин.

Онон Болтоно нэилиэгин дьон-сэргэтэ Кыайы 75 сылын көрсө ытык дьоммут ааттарын үйэтиитин, үүнэр көлүөнэ ыччаппытыгар үйэлээх өйдөбүннүгү туттаран, ураты өрө көтөбүллэн, кизэн туттан көрсөбүт.

Варвара МАКАРОВА,
Болтоно нэилиэгин баһылыга.

— ҮӨРЭХ-ИИТИИ —

Дистанционнай үөрэххэ сүбэлэр

Дистанционнай үөрэх салҕанан барар. Бу күннэргэ сүрүннээн техникскай өттүгэр тахсар мэхэйдэри туоратыыга уонна үөрэх тутула хайдах ытыллыытыгар өйдөбүлү ылбыбыт. Ол эбэтэр биһиги баар балаһыанньаны хайдах баарынан ылынныбыт уонна салгыы үлэлииргэ, үөрэнэргэ бэлэммитин көрдөрдүбүт.

Ол эрэн сибээс ситимэ мөлөбө, аныгы технологияларга үлэлиир уонна үөрэнэр үөрүйэхпит суоҕа, уһун кэмгэ дьыба хаайтаран олоруу, ватсап ситимин нөҕүө араас сурах-садык тарҕаныыта олохсуйбут күннээҕи олохтут тутулуун, уйулҕабыт ис туругун ыһар, сылагар түгүннэрэ эмиз бааллар.

Билигин болломтону туохха уруохха сөбүө?

Үөрэх хаамыытын техникскай өттүттэн тутулууга суох оҕо үөрэ-көтө кириэн үөрэнэригэр, бэриллэр соруудахтары күһэйи эрэ күүһүнэн буолбакка, сүргэтэ көтөбүллэн туран үлэлииригэр хайдах тэринэн үлэлиэххэ?

Учууталларга: Сибээс нөҕүө тахсан уруогу сабалыырга, оҕо сибээскэ баарын, суобун туһулаһынан эрэ мунурдаммакка, оҕолор уруокка бэлэм буолбуттарын эбэтэр уруок сабаламмытын биллэрэр араас ритуаллары туһаныахха сөп. Холобур, илиини далбаатаан эбэрдэлэһэн, күннээҕи сүргэни көтөбө, ситиһиилэри бэлэтиээн, хайбабылы биллэрэн, бэлиэ даатанан эбэрдэ этэн, смайликтары туһанан. Бу түгэн бэрт кыра биризмэни ылыа эрэри, оҕо күн устата сэргэхтик туттан уруокка үөрэнэригэр, бэриллэр соруудабы чэпчэкитик ылынарыгар төһүү буолуоҕа.

Үөрэх расписаниета эрдэттэн биллэрин, ханнык платформаларынан үөрэх барарын этэри таһынан, ытыллар предметтарга туттуллар үөрэх тэбэриннэрэ линейка, калькулятор, араас таблицалар, формулалар, харандаас о.д.а. уруок ытыллар кэмигэр оҕо илиитин анныгар тутта баар буоларын эрдэттэн сэрэтиэххэ, очотугар үөрэх хаамыыта түгэтиэ, оҕо наадалаах малын көрдөрөн, уруок тэтимиттэн хаалыа суоҕа, соруудабы куоттардым диэн үөрэнэр баҕата кэтибэтигэр тириэрдэ.

Ытыллар биллэриилэр, араас иһитиннэриилэр ватсап ситимин нөҕүө тиздирдирлэллэр. Манна төрөппүттэр оҕолор группаларыгар кэлэр иһитиннэриилэри араас бэлиээн наардыаххытын сөп. Холобур, оскуола саалтата оҕо биллэриилэрин, суһал биллэриилэрэ, күннээҕи расписаниелара тус-туһунан анал стикер эбэтэр смайл бэлиэлээх буолуохтарын сөп. Очотугар төрөппүт да, оҕо да иһитиннэриилэрин быстах көрсөтүлүбүт быыстарыттан дэбигис булуу, ону көрдөөн ыгылыа, кыахана опроботугар тиздирэ.

Биллэриилэри суруйуу ис хоһоонугар болломтону уруохха. Кэлэр иһитиннэриилэри киһи барыта биір тэник ылымнат, өйдөөбөт.

Биллэрии химизэ туһайылларын, туох уонна хаһан ирдэнилэрин чуолкайдык информацияны биэрэр эрэ сыаллаах, төһө кыалларынан, кылгастык, ол эрэн өйдөнүмтүө ына суруйуохха. Бэрт тиздэлиинэн суруллубут үгүс кылгастылаах, ааҕарга тутта өйдөмөт тыл быһаҕаһын эрэ суруйууттан туттунуохха. Очотугар быһаарса сатаан үгүс биризмэни ылар ыйытылартан, харда эппизт биэрэн, төлөпүүннэ үгүстүк олорортон босхолонуохха сөп.

Төрөппүттэргэ анаан тугу сүбэлээххэ сөбүө?

Билигин оҕо үөрэнэр миэстэтин төрөппүт дьэитин иһигэр бэйэтэ тэрийэр. Үөрэх дьыз иһигэр ытыллар буолан, оҕо үлэлиир миэстэтэ уруок кэнниттэн атын аналга туттуллара баар суол. Онон сарсынны үлэ миэстэтин кизэ утуйуох иннинэ бэлэмниир ордук. Очотугар оҕо сарсыарда туран баран үөрэнэр турукка түргэнник кириэр, үөрэх сабаланыан иннинэ кэмигэр аһырыгар, бэйэтин көрүнэригэр биризмэлээх буолар.

Үөрэх төһө да тэийиччиттэн ытытыллар, учууталлар оҕоттон үөрэнэр форматын кэтен, таһаһын-сабын көрүнөн, баттаһын хомунан, үлэлиир остуолугар үөрэх тэбэриниттэн атын мал-сал суох буолуутун, үөрэнээччи бодотун ылынан олорон үлэлири ирдииллэр. Бу ирдэбиллэр үөрүйэххэ кубуллуйуохтаахтар. Оттон үөрүйэх олохсуйуута төрөппүт оҕо ирдэбилиттэн сабаланар. Ирдэбил оҕо хара бастакыттан турбатаһына, кэлин ону хонтуроллуур уустук буолуон, хас эмэ төгүл этэ сатаан кыһырысыыга тиздирэ сөп. Ирдэбил кэмигэр туолууһуна, оҕо мин күннээҕи үлэм-үөрэбим сабалана диэн өйдөбүлгэ түргэнник кириэр.

Төрөппүт уонна оҕо тэийиччиттэн олорон үөрэнэргэ үөрэннибит. Аны билигин оҕо улахан киһиттэн тутулууга суох бэйэтэ тэринэн (самостоятельно) үөрэнэригэр сана үөрүйэхтэри инэрэхтээхпит. Ол эрэсими тутулууттан сабаланар. Төрөппүт этиитэ суох сөптөөх кэмгэ утуйуу, туруу, биризмэтигэр аһаһын, бэйэ үлэтин миэстэтин кэмигэр тэринии, үөрэх тэрили бэлэмнээһин, ол эбэтэр, оскуолаҕа тийэн бэйэлэрэ үөрэнэ сылдыбыттарын курдук бэрээдэк олохсуйуохтаах. Бу барыта дьыз кэргэн тус бэйэтин тэрээһиниттэн, сөптөөхтүк дьаһаныытыттан тутулуктаах.

Аны уруок ытытла туар кэмигэр оҕо тугу өйдөөбөтөбүн аттыгар баар төрөппүттэн буолбакка, учууталтан ыйтарын, эппизтинэс киһи тус бэйэтигэр буоларын өйдөтүүххэ. Төрөппүт бу кэмгэ бэйэтин дьыалатынан дьарыктанара ордук, оҕо хайдах үөрэнэрин аттыгар кэтээн олорор буолууһуна, оҕо онтон эмиз мэхэйдэтиэн сөп. Оҕо үөрэнэр кэмигэр дьыз иһигэр төһө кыалларынан чуумпу, атын тыас-уус мэхэйдээбэт буолуутун тэрийиэххэ.

Бэйэ-бэйэбитигэр харыстабыллаахтык сыһааннаһабын. Бу күннэргэ учуутал улахан

ноборуусканы сүгэн үлэлирин өйдүүххэ. Үгүс сылларга олохсуйбут кылааска олорон эрэ үөрэтэр, туттар ньымата уларытар, үөрэтэр биризмэтэ кылгыр, ол эрэри оҕо билиини биэрэхтээх, ону хонтуроллуохтаах, бу барыта интэриниэт ситимин эрэ нөҕүө оноһуллуохтаах.

Төрөппүт эмиз өйдүүххэ. Дьыба 3-4 араас саастаах оҕолор олох атын ньыманан тэтиэ үөрэнэллэрэ, төрөппүт бэйэтин идэтэ үөрэх зыгэтигэр, техникскай өттүгэр сыһыана суоҕа, ураты сатабылы, сыһыаны ирдирэ өйдөнөр.

Оҕолорбут ис туруктарыгар болломтолоох буолуобун. Кинилэргэ билигин бэйэлэрин саастылаахтарын кытта алтыһы, сибээһэй салгына тахсан дьаарбайы, хамсаны тийбэт. Үүнэн иһэр оҕо организмгар ол олус наадатын өйдүүххэ. Дьыба бары баар кэмгитин туһанан үгүстүк сана атастаһан кэпсэтэр үөрүйэҕи олохтоон, оҕолорго төһө кыалларынан хамсанар усулуобуйаларын тэрийин, холку уонна бэйэ-бэйэбиз тулуурдаах сыһыаннаах буолун.

Барыта сатамнат, кыаллыбат диэн куһаҕан эрэ өттүн көрүмүөбүн. Бүгүһүнү олохтут олус тэтимнээх, техникскай өттүнэн күүскэ сайдыылаах, барытыгар түргэн-тарбан быһаарыныны, тэрээһини ирдир.

Интэриниэт ситимин нөҕүө үөрэни ордук, экссэмэнэ суох, алын кылаас оҕолоругар үчүгэй практика буолла. Кинилэр оскуоланы бүтэрэн тахсыларыгар үөрэх хайысхата техникскай өттүгэр төһөлөөх сайдыаҕа? Үгүс идэни, үлэни дьыба олорон баһылыр уонна толорор кыахтаныахтара, онно бэлэмнээх буолуохтара.

Улахан кылаас оҕолоро сайдыылаах сиргэ, атын ыраах куораттарга үөрэнэ тийдэхтэринэ, сибээс уонна үөрэх араас платформаларын тутта туһанан, эрэсимнэрин бэйэлэрэ аттаран үөрэнэллэригэр көмөлөһүө.

Сибээс, интэриниэт ситимин үлэтин олох биір сүрүн ирдэбилэ диэн тупсарар үлэлэр ытыллыахтара.

Биһиги, улахан дьон, билигин да олус үчүгэйдик баһылыы илик интэриниэт нөҕүө оноһуллар өнөлөрү баһылыр сатабылларбыт сайдыахтара, тустаах дьыалаларбытын биризмэни ыппакка, тутта дьыба олорон быһаарарбыт элбээбэ. Билигин, бэл диэтэр, саастаах дьон кыһалбаттан ити өнөлөрүнэн туһанарга үөрэннилэр. Үгүс төрөппүт оҕоттан техникскай өттүнэн сайдыыта хаалан иһэр, ол араастаһыта кыччыаҕа.

Үчүгэин аахтаах, син элбээн тахсар. Онон 10-15 сылы өтө көрөн, үлэли-хамсы олорор курдук санаанан салайтардаахха, бу уустук күннэри чэпчэкитик уонна бэйэбиз туһалаахтык атаарыахпыт.

Антонина КАПРИНОВА,
Ыччаты уонна дьыз кэргэни өйүүр
социальной-психологической киһи
сэбиэдиссэйэ.

ПААМАТЫННЬЫКТАР – УСТУОРУЙА КЭРЭНИТТЭРЭ

Архивын дотор ханхуй 10 саяагаа "Устурордд паанатальна-хатаран" дигн өйдөбүл културурунай наймаластидэ эхилээг" дигн өйдөбүлээ утарьхда. Културурунай наймаластидэ дигн бүтэнгү өйдөбүлээ агаардас устурордд уонна културуура паанатальна-хатаран эрэмлэрдэнтэр. Бу өйдөбүл олус нэгэн. Өд түрдүг, тутальнар эйзэ, айыгдэ, дьыаги исторический сүрдэр, алдэнтэр, мэдээ-сигэни эсэлтими агултуруу-уугээй холобурдэра, илгэ туталга сэлдээ-хэлгэн холобурдэра, нурмалара, тыйлбэн, сангарар тыйлбэ-тарнага, нэгдэнальнай үеэснэр уонна абь-хейдэр, сүрдэр хаттара, фалгэнтэр, уус-уран оиголуутар, шилхэн уланьы шэгтэ бу өйдөбүлээ бары хилэрэлтэр. Ошон бэлхэччэ элгээгэ, магьарьдальнай, ону кэ-хиттэ дуу-хобунай састархаттара нэгдэнтэр. Онтон бу сүрүлүүгэ мэн устурордд уонна културуура паанатальна-хатаран-аго тохотом.

Бизниң утуусулутлар устурмуна уюна
культура, пазматонь-ыктарын ытлары
сынын-наах улутар XX-с уйга 1965-1985
с. уюна XX-с уйга 2009 с. садапан
ытыллы-ытытара.

Ханых бегерер дойду олохтор-
дыһаар пазматынныктар суотталаар
үрдүк. Бастагытынан, пазматынныктар
наһилиэннэ биллэтиннэрүүтүн билэр
хайыскага буолар. Ол күүдүк, төрөбүт
дойдугун устусоруйатын, былыр
архитектураны, монументальнай
укуустубаны, былыр түтүүлэр ханык
наһилиэн тутуллубутарын билэр.
Ити наһилиэннэ, ордук ыһагы,
оһону иһиһэ олус суотталаар уонна
идеологическай көстүүтэек буолар.
Улус олохтордугар пазматыннык
дэһиһэ сүрүннээн тартытын
хайыскатын биллэрүүлэр. Биһиги
дойдубуттар пазматынныктары иһэр
үлэга түөнөр сүрүн хайыскалар
маныктар.

1. Улы (гастра, патристический улына байданай-патристический иити; интернационализм; атический улына эстетический иити;

2. АЙЫБУДАНЫ ХАРЫСТААЛЫН УСИНА
АЙЫМУУБА ТӨӨТӨГТ,

3. **Парадигматических** наука
символических термута булар, сытыргы
материалылаанай, дулубунай
культурастын усине устуруманы
увердэргэ олус баай материал булар.

4. Пааматынныктар
экономическай султаннахтар, кинигэри
кардаран үл кутларга хост сеп. Ол ынан
баран бу хайыска элбэх үлүни эрийэр.

Бу барьта — суотталаах, ол гыман баран бийиги улуустутугар бүтүнтү өлүктүктэри суотталаах.

Улуттук кыргыз тили институтунун директору, кыргыз тили жана адабиятынын кыргыз кыялы сыйластыгы үчүн элге өрүттөшкөн улуттук кыргыз тилин, турса да, кыргыз тилин билбейт:

1. Падматиньястары уератин, чароитин: пастарддйин, киниэтин, онору, сана пастатиньястары арыйын, сыналгыин.

2. **Гаражтын хянагчид:** хэрэгсэлгүйгээр, хөдөлгөөн, үйлдвэрлэл, сүтэрмэлтэн хөдөлгөөнийг, туулуун тусарьга сөлөөх үлэнийг тэмдэглэж.

3. Пам'яцьныя куты тупаньы: катар-кэсэй дымагар мусой, мусой-заповедник, Бельштынян тупаньы. Бу хай-кэсэй пам'яцьныя куты кэсэй дуттан-тэне эконо-кэсэй барыстага сурон-сурон мусой.

4. Памятники культуры
Башкортостана
и Республики
Башкортостан
и Республики
Башкортостан

5. Память и опыт — это
характеристики, а не абстрактные
консервация, чуждым творчеству. Сорокин
употребляет слово «опыт».

6. Тус саяллагах санга
таламат-книг-ахтарч оноруу: бишиг
улуснутар овордоо, аллылар
түтүлдө

Бү үеңе этилийбит хайыскалар
улууска үккөн тэрийдэн ыттылаа улаан
сууталарытар. Чураткы улууга – Саях
Өрөспүүбүтүтүн билер-дирин, ураты
услуорунаннаах. улууга бустар.Чураткы
улуугатар устуоруна уонна кутлуур
пэрдэһиһастарын – хайыскалар
көстөрүтэ 1877 сылларга тэрийт

сэлддэггүй. Улсастайба састаабыгар 19 юмхи хүмбэгтэ, Улсастайбаны Ага дойду сэриитин ботэрээнэ Гаврил Дмитриевич Ефимов саллайгыта. Улсастайба Президиумун чилиэн-хоринан Ага дойду сэриитин ботэрээнэ Иван Михайлович Павлов, Вячеслав Егорович Попов, Иван Иванович Кандиновский, Христина Петровна Федулова, Николай Иванович Дьяковский, Мария Николаевна Калачева буолбуттара. 1977 с. улус урдунан 42 устуоруйа үсөнн култуура пааматынныктара, улуска ытыллыгытара, 25 пааматыннык судаарыстыба көмүскэлгизэр кимбриттара (устуоруйа үсөнн култуура пааматынныктарын харысташыкка

Саяа АССР Министирдэр Сэбэртэрин 1976 с. ахсынны 31 күнүндэ Уураада). Бу тариллибит уоскастыа устуруйа уонна культуура пааматынныктарын харыстааһынна элбэх үлэни ыһпытта биллэр. Ол гынан баран, Сэбэртэй Сойус ыһыллытынан, түн-тан барытынан, тутулбут уларыйытынан, бу хайыскага үлэ дойду үрдүнэн тохтоон хаалгытынан, үлэ дьаапытынан устубутунан, суруйуулар сүтэриллибиттэра, докумуоннар умуллубуттара. Күн бүгүн статистика көрдөрүөн, Россияскэй Федерация үрдүнэн культуурунай нэһилиэстибэ эбийиэктэрин 80% -нэра хаһаайына сусатар, ол эбэтэр сир-халлаан мөдү ардыгар сыһыдаппар. Мураһчы улуттутар хартыына хайдаһый дьаһылыты уоскуур. Докумуоннар, араас сөбүлэһии суруктарынан көрдөхтө, үлүсхэ үлэ баһааннык барар. Соҕотох Арыылаах эрэ нэһилиэгэ (Баһылык Н.Е.Сыромятников) пааматынныктары көрдүгэстиигэ сөбүлэһии суругун түһэрсэбитэ. Аһыттар сана ыһсан эрэппэр. Аһааччылар өйдөөт, ити докумуоннары баһамыһаһын өтүтүнэн, Оттон харыстааһын дьин үлэтэ барар.

Борс эбан этгээс, үлүгэйдик бэрэр.
Бары наһиликтэр, чолмулан этгээс,
байлыктар, ошуолалар, култуура
үлэһилтэрэ, уолсастыбаннай тарилтэлэр,
наһиликтэргэ бэрэр тустаах ыраайы
үөрэтэччилэр, пазматыйныктарын
үлүгэйдик хареллэр-истэллэр,
харыстыырүлэни ыгаллар. Ону тухтан
хэрбүтүй-билэбитий? Улуу Кыайыны
анамыт, Чурагты колхустарын Хоту
Көлөрүүтэ ачымт пазматыйныктарга
олус андох үлэ ылыллар, сэнэттан
сэна өйдөбүннүктэр тутулан иһэллэр,
сылы быһа көрүлгэллэр, мастары,
айбааклары үүнэрэллэр. Аны анал
эптатаах сөөрддэри, өйдөбүннүктэри
сылы быһа айыктар хареллэр-истэллэр.

Чурагны улуулун документагтарын
Сэбиета 2008 омплаахса тохсунбуу
ый кунугар V-с учаретваах
сийсийетилер Чурагны улуулун
сиритер баар култуурунай нэһилиэстибэ
эбийиэктэрын (устуоруна уонна
култуура павматынныыктара) Сакэ
Өрөстүбүлүкэтин култуурунай
нэһилиэстибэ эбийиэктэрин
биир кэпим судаарыстыбемнай
реостритер кылгэрлилизэтээ
эбийиэктэр истиилэктэрэ' джэн 45№
дээк Быһаарыы ылыммыга уонна
бизргэтитэ. Бу быһаарынан
улууска уонна нэһилиэктэргэ манна
эбийиэстэр сүктэрилликбиттэрэ.
Бастаытынан, устуоруна уонна
култуура павматынныыктэрын
ытык сирдэри харыстаагытына

көрүүгэ, үөрэтигэ уонна туһаныга
слохтоохтук үлэлиир хамыһыһыалары
тэрийэргэ. Иккисинэн, устуруйа
уонна култура пааматынныктарын,
ытык сирдэри көрүүгэ, өрөмүөнүдүргэ,
реставрациялыырга сыл айыы
үбүлээһини олохтуурга. Үсүһүнэн, бу
быһаарылы туолуутун хомуруосун
Чурагчы улуутун дыкутаагдарын
Сэбиэтин энергетикага уонна
благостройствога хамыһыһыалар
сүктэрэргэ. Бу сиссэһиһа 131 устуруйа
уонна култура пааматынныктарын
испийлэргэ биһаргэммитэ. Ол иһиттэн 5
пааматыннык федеральнай таһым-
наах, 58 пааматыннык өрөстүүбүтүк-
тэргэ таһымнаах, 68 улук таһымнаах
дизин быһаарыллыбыта. Бу испийтэги
кыраайы үөрэтээччилэр В.Д.Пинигина,
И.П.Пономарев, И.С.Бурцев уонна СӨ
НА Гуманитарнай чинчийэр үнүстүт
сүрүм наукаҕа үлэһитэ, и.н.к П.П.Петров
составтаах хамыһыһа 2007 сылтан
сараалаан чинчийэн, хомуйан, түһөн
күлүрбүтэ. 2010 сыллааха Улуу
Кыайыы 65 сылынан “Өгбөдүрбүт
өйөбүт — ытык өйөбүмнүгэ” диэн
Кыайыыга аһаммыт пааматынныктар
тустарынан фото-альбом бичээттэнэн
тахсыбыта.

Улуускаа пазматыйнныктары харыстааһын уонна туһаныы үлэтин сүрүн көрдөрүүтүнэн күн бүтүн хас пазматыйннык регистрацияламмыта, хас пазматыйнныкка пазастар оҥотуллубута, хас пазматыйннык судаарыстыба көмүскэлгэр киирбита буолар. Бу үлэ СӨ култуурага уонна духобунай сайдыыта министриистибиэтин иһинэн култуурунай кэһилиэстибэ эбэйиэктэрин харыстыыр уонна учуоттуур анал салаа тэриллээбиттэн сабаллан, былааннаахтык ытыгылыбыта 2016 сыллаахтан бу салаа СӨ култуурага уонна духобунай сайдыы министриистибиэтиттэн арахан Саха өрөспүүбүлүкэтин култуурунай кэһилиэстибиэтин эбэйиэктэрин харыстыыр Департамент тэриллээбитэ. Дьэ, бу кэнниттэн култуурунай кэһилиэстибэ эбэйиэктэрин харыстыыр үлэ кимилээхтик ытыллан барбыта. Бу Департамент көрдөрүүтүнэн, 2020 сыл тохорунуу 1 күнүн туругунаа Чуралчы улуутугар 61 устуоруйа уонна култуура пазматыйнныктара регистрацияланна. Олор истэригэр 1 федеральнай таһымнаах, 25 өрөспүүбүлүкэтээби таһымнаах, 35 улуус таһымнаах пазматыйнныктар. Бу көрдөрүүтүнэн 46 пазматыйннык судаарыстыба көмүскэлгэр

жардирлалар. Улсуус даяалтаатын
быһаарыытынам. 2015 сыллаахха
улуустаабы култуура салалтаатын
иһинан фольклор уонна култуурунай
нэһилиэстибэ салааста тэриллэбитэ.
Онон пааматынныыктары харыстааһын
үлэстэ бу салааста сүктариллэбитэ.2016
сыл олунньу 12 күнүгэр "Устуоруйа
уонна култуура пааматынныыктарын
харыстыыр Бүтүн Арассыйаҕаабы
уолсастыба" Дьокуускайдаабы
региональнай отдепеннетын
Чурапчыгаабы салааста тэриллэбитэ.
Бэрэсэдьэтэтинэн И.М.Павлов
аатынан Чурапчы орто оскуолатын
дириэктэре Михаил Владимирович
Дьячковскай талыллыбыта. Уолсастыба
Чурапчыгаабы салааста күн бүтүн
15 чилиэннээх, 2 уолсастыбаннай
иниэспиктэрдээх. 2016 сылга Чурапчы
улуутун сиригэр баар Аба Дойду Улуу
сэриитигэр (1941-1945 сс.) охтубул
буйууларга аһаммыт 41 пааматынныык
испиһигэ сигиһуллубута. 2017 сылга
Аба Дойду Улуу сэриитин кэмигэр
Чурапчы 41 колхуоһун күөс өттүнэн Хоту
улуустарга Көһөрүүтэ аһан тутуллубул
пааматынныыктарга улуустаабы
куонкурус тэриллэн быһтыллыбыта.
Куонкуруска 8 пааматынныык кыттабыта.
Хамыһыһыга 12 пааматынныыгы көрбүтэ.
Бастаһы миэстэни Кылааннах нэһилиэгэ,
иккис миэстэни Төһөй нэһилиэгэ, үлүс

миестэни Алабар нэһилиэгэ ыһыттарыа уонна улуус дьаһалтатын анал Биримиэтинэн наһараадаһаммытара. Хас да төгүл СӨ култуурунай нэһилиэстэбэ эбийиэктэрин харыстыыр департаментын исписалиистэре кыттылаах семинардар тэрийлэн ыһытыллынылар. "Устурдуйа уонна култуура паатаһынныктарын харыстыыр Бүтүн Арассыйатааһы уопастыба" Дьахуустайдааһы региональной отделениеһын Чурачтыааһы салаатын чилиэннэрэ уонна култуура үлэһиттэрэ ерестүүбүкэ үрдүккөн ыһыттылар араас дьаһалпарга, семинардарга көхтөөхтүк кыттылар. 2019 сыл үтө түмүгүнэн барассадэттэл М.В.Дьяковский Департамент максат сирдүүнэн бэлэтээмитэ.

Онон үлэ син бэр курдунда итарас-
быһаарас олус албах. Бастаангынан,
үп-харчы кырыыагынан,
пааматынныктары регистрациялаһын,
реестарга киллэрин бытаанньык
барар. Иккнһинан, бу хайыскага үтүн
каминэргэ үлэ тохтоон хаалбытынан,
нэһиликтэньэ да, салапта да өйдөөн
Биэрбэт балаһыанчыта олус үтүс. Ити
балаһыанчыанан сибээстээн, бу дыы
кулун тутар 19 күнүгэр уллуус дьаалтата,
уллуус дыкутааттарын, култуура
салапта Саха Өрөстүүбүлүкэтин
култуурунай нэһилиэстибэтин
эбийиэктэрин харыстыыр департаментын
салайаа-чыта Н.А.Макаров усума
сүрүн испэксэнистар кыттыылаах
сэминизэр-муннаах быһагылаахха этэ.
Сэминизэр өөн дойдуну аймаабыт дыан
турбутуман, көһөрүлүбүтэ. Үсүһүнэн,
2020 сылга култуурунай нэһилиэстибэ
эбийиэктэрин харыстыыр, хөрө-
р-истир, чинчийэр, үөрэтэр боломуочуя
уллуус таһымыгар барминнэ. Онон үлэ
атыннык салааллан быһагылаахха.
Бу күнүгэрэ үлэ хайыскатынан
быһаарыа балаһыанчыллар. Күн бүгүн
улахан көрүүгэ-истиһгэ кириэстээх
тэамаатынныктар манньыктар. Алабар
нэһилигэр Александровскай-Сыһыһалаах
танаратын дьыэтэ, Бахсы нэһилигэр
Бахсытаабы Покровскай танара дьыэтэ,
Сылаан нэһилигэр Сылааннаабы
Михайло-Архангельскай танара дьыэтэ,
Чурапчы нэһилигэр Чурапчытаабы
Спасскай танара дьыэтэ, Арыылаах
нэһилигэр Хайыска-Арыылаах
чоһубунаа, Николаевскай танара
дьыэтэ, Хадаар-нэһилигэр Хадаардаабы
Николаевскай чоһубуна. ОССРС НА
чилиэн көрөстэдьиэнэ, сэбиэскэй
бэһээт дьыэтэлэ, политсоһыһынай
Н.Л.Мещеряков (1986-1942) 1904-1905
сс.сылкага олорбут, былыр скиапар
туһутт Балаһаннаах мас дьыаларэ.
Гражданскай сэрии сылларыгар үрүн
бандьыыттартан баалкынан кырбанан
өлбүт 17 киһи "Братскай могила".
В.И.Ленин эһардэ тэлэтирээһинэ кэлбит,
1921 с. муус устар ыйта иккис усун уллуус
дьадаһыһыларын кэмпириэһсийэтэ
Буолбут Чурапчытаабы Спасскай танара
дьыэтэ.

Кэчкини сылларга быпыры
пазматынныктады еремүннээннэ
дыһалтапар үпхарчы көрөн эрэллэр,
пазматынныктары көрүү-кестии
көхтөөхтүк ытылган эрэр. 2018
с. Чурегны с. баар "Сэбэриэй
былаас 50 сыга" дизн обелгилы
түпсарар, реставрациялар үлэлэр
ытыллыбытара.

Күн бүгүн Улуу Кыяйны 75 сылы чэрчитинэн бары нэһиликэлэргэ, Ада-дойду Улуу сэриитин уонча Көлөрү, параматынньыктарын, сөөкдэрин харыстааһынна, кэрүүтэ-истиигэ тупсарыыга, сөнөрдүүгэ, олохтоох дьаһалттар былааннаах үлэни тэрийс сыһыдаллар.

Валерий ГЕРАСИМОВ, улуустаары
культура сапаттын фольклорго
уюмча культурунай ийгиликти басы
сапаттын сайаазчы

УРАТЫ АЙАР КУТТААХ АРХИТЕКТОР

Биһиги биир дойдулаахпыт, теребүт Сахатын сиригэр алмаастаах Мииринэй, Айхал, Удачнай, таас чохтоох Нерюнгри куораттар генеральной бырайыактарын, ону таһынан Мииринэй, Нерюнгри, Дьокуускай куораттарга уонна үгүс улуустарга олорор уонна тарилтэлэр

туруоруммут сыалын ситиһэ сатыыра. Ол да иһин аармыйаттан үргүлдьү, үс сыл сулууспалаан баран, дойдутугар кэлбэккэ, Москвага үөрэх туттарса бардабы. Аас-туор олобу аастыт, ытык асата Саман Лукин: "Үөрэби, сайдыыны тутуһары" диэн эппит кэс тылын толорбута.

Үрдүк үөрэби бүтэрбит эдэр исписэлиис үлэтин Мииринэй куорат "Якутнипроалмаз" бырайыактыыр үнүстүүтүн сабалаабыта 50-нүс сыллар, сабаланыларга бастагы алмаас кестүбүт сирдэрэ, киһи кыайан сылдыбат үрүһ-харыһа, үрэх баһа кута-маар дойдутар этилэр. Дьэ, бу сиргэ алмаас бырамыысыланнаһын сайыннарыахтаах, производственной эбийиэктэр, фабрикалар, ону таһынан бары өттүнэн аныгы ирдэбилгэ элгийттир, албэх киһи олорор сайдылаах, сана куораттара тутулуохтаахтара. Эдэр архитектор Иван Семенович, ити бырайыактары оноруктаах айар кэлэктиби кытта бииргэ үлэлээр буолбута. Кинилэр Мииринэй куорат дьизлэрин-уоттарын, социальнай эбийиэктэрин уонна Айхал, Удачнай куораттарга тутулуохтаах экспериментальной олорор дьизлэри, производственной тарилтэлэр генеральной бырайыактарын онорбуттара. Ол бырайыактара улахан сэнээриини ылан, ВДНХ үрүн көмүс мэтээлинэн набырадалааммыта уонна ССРС бастын бырайыактарыгар кириэн, Монреаль куоракка буолбут "ЭКСПО-87" диэн Аан дойдутаагы быыстапкага көрдөрүлүбүтэ.

Мииринэйгэ абыс сыл курдук үлэлээн баран, 1971 сыллаахтан Дьокуускайга көһөн кэлэн, "Якутгражданпроект" үнүстүүкэ үлэлээбитэ. Онно үлэли сылдьан, Иван Семенович Саха сирин собуруу өттүгэр, таас чогу хостуур бырамыысыланнас сайдарыгар анаан сана тутулар Нерюнгри куорат уопастыбаннай киинин бырайыактааһына Бүтүн Союуустаагы куюнуруска кыайан бастаабыта. Уонна Нерюнгри куорат генеральной былаанын онорор аартарыскай кэлэктиипкэ кириэн Москвага "Мосгипрогор" бырайыактыыр үнүстүүкэ үс сыл устата үлэлээбитэ. Ол кинилэр онорбут бырайыактарынан тутулан, Нерюнгри Саха сирин уонна Арасыйыа биир бастын куората буолбута.

Архитектор Иван Семенович Лукин төрөөбүт Сахатын сиригэр элбэх нэһилиэнньэлээх пуунарын, бөһүлүктэрин, куораттарын ген-былааннарын, дьизлэрин-уоттарын, пааматынньыктарын бырайыактаан онорторбута. Ол курдук: «Булчут» дьизтэ, "Художественная пунда" дьизтэ, "Самородок" бассейн, "Холбос потребности", хонтуруота, эриэн техникумун тобус этээстээх устудьуоннар олорор уопсайдара, ити тобус этээстээх уопсай дьиз бырайыагынан Киров аатынан уулуссага, уобаластаагы балыһага олорор дьизлэр, ону таһынан СГУ-га устудьуоннарга аналлаах уопсайдар уо.д.а. тутулар бырайыактара оноруллубута.

Кини Саха АССР миниистирдэрин Сэбиэтин дьизтин интерьерин бырайыактаан уонна быһаччы салайан онорторууга РСФСР Судаарыстыбаннай тутуутун (Госстрой) бириэмийэтин ылбыта. Алдан куорат сэриигэ өлбүт уонна сэрии бириэмэтигэр көмүс хостууһунулар тыылга үлэлээбит дьонулар анаан, 1995-1998 сс. оноруллубут "Кыайыы обелиһа" диэн мемориальной архитектурнай-скульптурнай комплекса РСФСР Судаарыстыбаннай бириэмийэтигэр уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин П.А. Ойуунускай аатынан Судаарыстыбаннай бириэмийэ түһэриллэ сылдыбытара.

Чурапчы киин томторугар Аба дойдуну сэриитигэр өлбүт уонна Хоту Көһөрүллүүгэ баран өлбүт-сүппүт дьонго аһамыт монумент киһи бырайыагынан оноруллубута. Ону Кыайыы 50 сылыгар, бэйэтэ тэнтэ үлэлээн онорбуттара.

Интэринээт-оскуола томторугар педучилищеттан сэриигэ баран өлбүт устудьуоннар, преподавателлэргэ аналлаах өйдөбүнүсүгү олохтоох худуһуннук К.Н.Калачевы көмөлөһүннэрэн бэйэтэ онорбута. Хадаарга эмиэ Аба дойдуну көмүскэтигэр аһамыт пааматынньыгы А.А.Андросовы көмөлөһүннэрэн онорбуттара.

Норуодунан суруйааччы В.С.Яковлев-Далан кизт сирдэринэн, ыраах ыырдарынан айанныы сылдьан, дьикти кэрэ былыргы тутуулары, өркөн өйдөөхтөр онорон, тутан хаалларбыт уһулуччу тупсабай кестүүлээх историческай дьизлэрин-уоттарын, кириэппэстэри, пааматынньыктары сөбө-махтайа көрөрө. Онно олобуран, "Саха харагынан анаардахпына" диэн ыстатыйа суруйбута, ити суруйуутугар биэр дойдутаабын, талааннаах архитектор Иван Семенович Лукин туһунан манньк ахтан аастыта: "Мин фантазия кэрэ саарыстыбатыгар баар дьикти дьизлэри көрөн туран, биһиги талааннаах архитекторбытын Иван Лукины өйдөөн кэлбитим: "Ваня мань көрдөр даа! Биһиги уолбут эмиэ араас тутуулары, дьизлэри-уоттары тутарга баай фантазиялаах ээ."

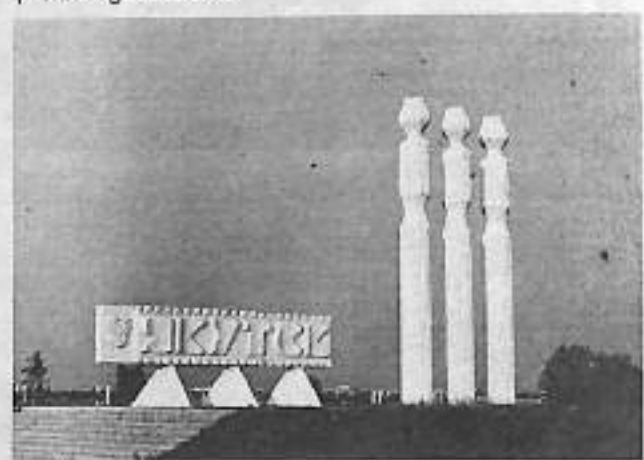
Биһиги куореппэит эмиэ сорутаабыта таас тутууга кирибитэ. Онуоха дьизри мас куорат, биллиилээх сэбиэскэй суруйааччы Владимир Солоухин эппитини, "ичигэс мас куорат" этэ буоллабыта дии.

Саналыы таас куораты тутарга хайа "өйдөөх төбө" эбитэй, былыргы мас куораты суох гынан баран, ол онугар тутары бырайыактаабыт кизт Туймаада Эбэ хонуутугар-Хатаһынан Табааба дьизри, Киллэминэн Ханалас тумуһугар дьизри хас да куорат тутулар нэлэмэн хонуу баарын үрдүнэн. Арай ити хочобут

кэтит-кизт хонууларыгар Иван Лукиннаах курдук талааннаах архитектор уолаттары мунньан, кинилэр кынаттаах фантазияларынан сана, дьикти куорат тутуллубут буоллун - "Дьокуускай-2" дьизини? Мас куорат "Дьокуускай-1" дьиз аатыран, бэйэтин былыргы пааматынньыктарынан тытыллыбаха хааллы? Биһиз да сылдыбыт дьон бу бүгүнгү биһиги курдук сэргэбэлээн сөбө-махтайа көрүөхтэрэ этэ," - диэн бэлэстээн эппит эбит.

Ураты көрүүлээх бөдөн суруйааччы, биһиги омул быһыытынан өбүгэлэрбит эмиэ кэрэни кэрэхсир, бэйэлэрэ туһунан көрүүлээхтэрин, күннээби олохторугар-дыахтарыгар табатк дьүөрэлээн туһаналларын, былыргы мас куорат сиздэрэй кестүүтүнэн, пааматынньыктарынан көрдөрөн баарбыта буолуо.

Аастыт үйэ 70-80-с сылларыгар архитектурага дьин сахалыы ойуулуур-дүүһүнүүр ускуустуба курдук национальной көрүнү киллэриини архаичнай көрүн быһыытынан сыаналанан, улахан сэнээриини ылбат этэ. Ону Иван Семенович идэтибит архитектордартан биэр бастагынан айар үлэтигэр хорсуннук киллэрэн, урукку биһиги өбүгэлэрбит былыр-былыргыттан дьизлэрин-уоттарын оностоллоругар туттубут национальной көрүннэрин кизт эйгэбэ биллиһиннэрэн, аныгы саха архитектуратыгар туһанан, айымнылаах үлэни сабалаабыта.

Ол чабылхай түсүтүнэн Дьокуускайга аэропорт өттүттэн, айан суолун кэтит трассатын кытытыгар куоракка кириэргэ, ыраахтан дьэндэйэн көстөр, суду баарабай себүмэр кестүүлээх "Үс сэргэ" диэн монументальной үлэтэ буолар. Бу үлэтин 1982 сыллаахха бырайыактаан, Саха сирэ, Арасыйыа састаабыгар кирибитэ 360 сылыгар аналлаах көрүү куюнуруска кыайан, бэйэтэ быһаччы салайан, түүннэри-күннэри үлэлээн, үбүлүөй буолуо абыһах хонук ичинэ бүтэрбиттэрэ.

Манна сыһыары тутан эттэххэ, Саха сирин собуруу аартыгар Томмот куоракка тимиер суол вокзалын бырайыактааһына Бүтүн Арасыйытатаагы куюнуруска бастаан, дьин сахалыы, ураты тыһынаах "Үс ураһаны" майгынаттар, дьон-сэргэ барыта сөбө-махтайа көрөр. Дьикти үчүгэй, сиздэрэй кестүүлээх тимиер суол Вокзалын дьизтэ оноруллан, дьэндэйэн тахсыбыта. Маны көрөн, очотообута Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бэрэсидьиэнэ В.А.Штыров: "Саха сирин дьиннээх Аартыга" диэн кизт туттан эппитэ.

Чаччы даһаны, Саха сиригэр көтөр аалынан, тимиер суолунан айаннаан кэлбит аан дойдуну араас омулара, атын сиртэн кэлбит ыалдыттар саха биллиилээх архитектор Иван Семенович, бу икки ураты, дьин сахалыы дьирин куттаах, ураты кестүүлээх архитектурнай, сиздэрэй тутуулары көрөн, хара ааныттан Саха омул туһунан үтүө өйдөбүлү ылалларыгар, бастагы омул ууруллара саарбахтаммат.

Адам нэһилиэгэр мас ууһунан биллэрэ - сыарбаны, тэпиэгэни, онороро. Кини өссө маһынан уһанарын таһынан, муһунан эмиэ үлэлиирэ. "Мин бу үөрэбэ суох буолан, дьон-сэргэ сэнээрэр улахан айар үлэтин онорботум. Эн ытаатан үөрэнэн, анал идэни салгытынан 5-с стр. көр.

дьизлэрин, элбэх монументальной оноруктары, пааматынньыктары бырайыактаабыт уонна онорон олоххо киллэрсибит. ССРС, Арасыйыа, Саха сирин архитектордарын Союуһун чилиэнэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх архитектора Иван Семенович Лукин Чурапчы оройуонун Хадаар нэһилиэгэр 1937 сыллаахха төрөөбүтэ. Очотообу Аба дойдуну көмүскүүр уоттаах сэрии, Чурапчы колхозтарын Хоту Көһөрүллүү алдьархайын барытын этинэн-хаанынан билэн улааппыта.

Бизэ саастаах сылдьан, Ваня уол дьонун кытта Хайахсыкка олорон, Аба дойдуну Улуу сэриитэ сабаламмытын истибитэ. Төһө да кыра буоллар, кини бастагы хомуурга ынырыллыбыт биэр дойдутаахтарын умнубат гына өйдөөн хаалбыта. "Арай биридэ уонча эр киһи: "Сэриигэ барар буоллубут" — диэн мин дьоммор бырастылаһа кэлбиттэрэ. Адам куөлтэн тулаан таһаарбыт мундуларын үтэһэс үөлэн дьуһарбытын остуолга өрөһөлүү кута-кута: "Чэ, оболоор, ол дойдуга сылдьан мундулутун ахтыаххыт, - дириин өйдөөн хаалбыппын. Онно биэр манан ыраахылаах, хара көстүүмнээх эдэркээн оҕо киһи, минигин таһырдыа таһааран санныгар олордо сылдьан, алааска хаампыта. Алаас тумулугар тахсан минигин сиргэ туруорбута уонна ыйытар курдук эппитэ: "Бачча тыллаах-өстөөх киһи син биһигини өйдөөн хаалыан буоллабыт..." - диэн. Онно мин "Өйдүөм" дьизбиһин, билигин төһө да сыллар-хонуктар аасталлар, умнубаппын."

Иван Семенович ити биэр дойдутаага эдэр киһи уоттаах сэриигэ бараары туран эппит тылларын үйэтин-сааһын тухары умнубатабы. Кэлин архитектор идэтин баһылаан баран, сэрии кыттылаахтарыгар аналлаах пааматынньыктары бырайыактаан онордобуна, куруутун ол уоттаах сэриигэ аттанаары туар эдэр киһи эппит тылларын санаан кэлээччи.

Сэрии, сут-кураан сыллара ити кэминээби оболор дьылбаларыгар улахан охсууну онорбута. Ол курдук 1942 сыллаахха кыра Ваня уол ийэтин уонна биригэ төрөөбүттэрин кытта ыраах хоту Эдьигээн оройуонугар Наатара дьиз Лена өрүскэ түһэр үрэх төрдүгэр, кыстык хаар түһэн эрдэбинэ, кураанах бизэригэ борохуоттан сүөкэммиттэрэ. Ачыктааһын, тонуу-хатыы, өлүү-сүтүү сабаламмыта. Онно эбии ис тибигэр халтаран кинилэр ыал бары оронтон, тэллэхтэн турбат гына охтубуттара. Арыый да кыанар өттүлэрэ бэрт ыксалынан саныларынан таһан, быстах кэмгэ олорор дьизлэри туттубуттара. Инчэбэй маһынан тутуллубут дьиз түүнүн истинээтэ бүтүннүү кырыа буолара, күнүс тимиер олохторо оттулуннабына, ирэн, танастара сыһыан хаалара. Ол кыһын үгүс киһи өлбүтэ, кыра оҕо барыта кэриэтэ, ол иһигэр Лукиннар дьиз кэргэн биэр саастаах Коля дьиз уоллара эмиэ суорума суолламмыта. Эһиилгитигэр сайын олох кыайан өрүтүбэтэх сэттэ ыалы төттөрү дойдутарыгар ыһар буолбуттара. Ол дьаһалы командировкага Эдьигээнгэ тийэ сылдьар И.Е.Винокуров уонна биэр дойдутаахтара "Рыбак" колхоз-сойуус бэрэссэдээтэлэ В.П.Харитонов партия Обкомугар, Саха АССР норуодунан комиссардарын сэбиэтигэр уонна Саха сирин балык трөһигэр туруорууларын түмүгэр ситиһилибитэ.

Көһүүттэн кэлэн баран Ваня Лукин Дирингэ, Хайахсыкка үөрэнэн 7-с кылааһы бүтэрэн баран, үөрэххэ, сырдыкка үтүөбэ тэрдьһылаах эдэр оҕо киһи, салгыны Дьокуускай куорат 2 №-дээх орто оскуоланын үөрэнэн бүтэрбитэ.

Онтон Уһук Илин Ийэ дойдутугар ытык изһин толоро, Хабаровскай кыраайга пограничнай чааска сулууспалы барыта. Ити кэмгэ пограничниктарга эт-хаан өттүнэн сайдылаах, биллиилээх-көрүүлээх ычыаты талан ылаллара. Үс сыл устата саха саллаата Иван Лукин энкилэ суох үчүгэйдик сулууспалаабытын учуоттаан уонна Үрдүк үөрэххэ туттарса барарын өйдөөн, пограничнай чаас командованията эдэр киһини сулууспатын болдьосо бүтүн үс ый иннинэ, Москвага архитектурнай үнүстүүкэ туттарыстын диэн, айанын суолун босхо төлөөн ыппыттар. Эдэр киһи хамандьырдарын итэһэллэрин түһэн биэрбэккэ, Москвагаагы архитектурнай үнүстүүкэ улахан куюнурууу ааһан, кириин эссэмэннэрин үчүгэйдик туттаран үөрэххэ кирибитэ (МАрХИ). 1964 сыллаахха Архитектурнай үнүстүүтү үөрэнэн бүтэрэригэр, дипломнай үлэтигэр "Город на Крайнем Севере" диэн бырайыагы онорон ситиһилээхтик көмүскээбитэ. Кини оҕо да эрдэбиттэн дьулуурдаах, тулуурдаах буолан,

— САНААБЫН ЭТЭБИН —

Салгыгта. Иннин 4-с стр. көр. баһылаан, кизн эйгэз биллэр-кестер үйлээх үлэлэри оноронг этэ" диин, баһа санаатын биллэрбитэ. Ол иһин аһам айар дьобуругар сиппэтэх ыра санаатын толорор баһаттан. Кытаанах санааны ыһынан, архитектор идэтин баһылаан, аныгылыы көстүүлээх куораттары, дэрэбинэлэри уонна дьон сэнээрэр монументальнай онуһуктары айан-тутан онорору ситистим,"-диин Иван Семенович хаһыакка бизэбит интервьюгар кэпсээбитэ.

Түмүккэ, тыһынааһар номох буолбут, Саха сиригэр аан бастаһынан алмаас сир баайын арыяаччылартан биридэстэрэ, дьикти дьылбалаах үтүө, мааны киһи, эдэр эрдэбиттэн А.Ахматова, И.Бродский, А.Галич, В.Шаламов, А.Солженицын, А.Сахаров, Л.Копелев, Н.Мандельштам (Осип Мандельштам кэргэнэ), Б.Окуджава, Ю.Ким, П.Неруда, Г.Белль, Н.Коржачин уо.д.а. курдук ураты дьылбалаах, дьобурдаах дьону кытта алтыспыт, сир баайын хостохунна элбэх научнай үлэлээх, геологической наука доктора Наталья Владимировна Кинд сүүрбэ алта сыл буолан баран, 1981сыллаахха Мириңэйгэ кэлэ сылдьан сана тутуллубут куораты көрөн баран, сөбүн-махтайан, манньк үтүө тыллары суруйбута: "Спасибо! Я вернулась в Москву... Как прекрасный сон остался в душе дни,

проведенные у вас, дорогие Миряне.

Когда я ехала к вам, мне было трудно представить себе что же теперь там, на месте тайги, на месте нетронутых берегов Иреляха, где стояла наша палатка, а теперь – все наоборот, перед глазами стоит ваш прекрасный город, его величественные здания, Дворец культуры, сказочная фабрика №3... И у меня уже не хватает воображения реально представить себе те прежние места, то, что здесь было раньше, четверть столетия назад...

... Спасибо вам, дорогие миряне, мои друзья – старые и новые.

Большим вам успехов! Будьте все счастливы. 31 августа, 1981г.

Бу чакчы даһаны түн тайга быһыгар, кута-маар үрэх баһа дойдуга, Иирэлээх үрэх үрдүгэр дьикти кэрэ, сана, таас куорат дьэндэйн тутуллан, сандааран тахсыбыта. "Якутипроалмаз" бырайыактыыр үнүстүүт архитектордарын айар кэлэктибин үрдүк ситиһитэ этэ. Олор истэригэр биһиги биир дойдулаахпыт, Москвагабы архитектурнай үнүстүүтү сана бүтэрбит эдэр саха уола Иван Семенович Лукин айар суолун аартыгын мантаан саҕалаабыта. Ол тутунан истин доһоро саха биир биллиилээх скульптора, ССРС худуһунньуктарың сойууһун чилиэнэ, суруйаачы,

суруналыыс, Саха Өрөспүүбүлүкэтин ускуустубатын үтүөлээх диэйэтэлэ, норуодунай худуһунньук Василий Васильевич Бочкарев "Кэм-кэрди уонна олоһум" диин кинигэтигэр архитектор Иван Семенович Лукин айар-тутар үлэтин бииргэ түмэн, кылгастык манньк суруйбута: "Кизн туттабын, алмаастаах Мириңэйи, таас чоһтоох Нерюнги куораты бырайыактаабыт, көмүстээх Алданна сэрби саллааттарыгар, тыыл үлэһиттэригэр үйлээх, сүдү өйөбүннүгү айан онорбут, дьоллоох Дьокуускай куораттыын таас дьылэринэн сандаарда кизгэппит Иван Лукин доһордоохпунан".

Быйыл Улуу кыаһы 75 сыллаах Өрөгөйдөөх быраһынынгар сөп түбэһиннэрэн, сэрби кэмин оһотугар, Хоту Көһөрүллүү кыттыгылааһар, тыыл үлэ бэтэрэнигэр, ССРС, Араассыйа, Саха Өрөспүүбүлүкэтин архитектордарын сойууһун чилиэнигэр, "Гражданский килбиз" бэлиэ хаһаайыныгар Иван Семенович Лукинна Чурапчы улуһун "Бочуоттаах гражданина" үрдүк ааты инэрэллэрэ эбитэ буоллар диин баһа санаабынан суруйуубун түмүктүүбүн.

Павел ФЕДОРОВ – СОМОБО, Араассыйа суруйааччыларын Сойууһун чилиэнэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин культуураһын үтүөлээх үлэһитэ.

— В.И.УЛЬЯНОВ — ЛЕНИН ТӨРӨӨБҮТЭ 150 СЫЛЫГАР —

В.И. Ленин

150 сааһа

ЛЕНИН ААТА ААТТАНА ТУРУОБА...

Ылыммыт буолуон сөп. Владимир Ильич олоһун устата барыта 148 псевдонимы ыһына сылдьыбыта биллэр. Ол иһигэр Тулин, Старик, Статист, Ильин, Мейер, о. д. а. 20-с үйэ саҕалаһытыгар Ленин диин илии баттаабыт үлэтэ тахсыбыта. Ити кэмнэ кини Петербург куоракка Лениннэр диин ыаллары кытары билсэр эбит. Кыраныкка таһыгар тахсарыгар ол ыаллар уоллара Ленин диин ыарыһах аһатын пәаспарын уларсыбыт. Онон Николай Ленин диин Петербург олоһоһун докумуонунан, төрөөбүт сылын уларытан баран, омук сиригэр барбыт. Итинэн "Ленин" диин псевдонимы ылыммыта сылыктанар.

Ленин Саха сиринин туох сибээстээһэй, сабыдыаллааһай? Биһиги дойдубуттар сылдыһаба эрэри, Саха уобалаһыгар сыылкаба сылдыһыт бэлитиһискэй сылыһынай доһотторун кэпсээннэригэр маннаабы олобу, быһыһы-майгыны билэрэ. Сахаларга өрөбүлүүсүһү тыһына тарбанытыгар бассабыык ленинецтэр Е. М. Ярославский, Серго Орджоникидзе, Г. И. Петровский, о. д. а. сунжэн оруулламыттара. Кинилэр М. Аммосов, П. Ойуунускай, С. Васильев, И. Бархахов, С. Аржаков уо. д. а. курдук тэрийээччилэри иитэн таһаарбыттара, бэлэмнээбиттэрэ. Саха сиригэр

Сэбизскэй былаас олохтонуутугар, сайдан барыһыгар кинилэр өгөлөрө улахан.

Өктөөп өрөбүлүүсүһүтүн кэнниттэн Владимир Ильич араас омуктар баһа өттүлэринэн Сойууска холбоһоллорун, омук быһыһынан сайдар кыахтаналларыгар улахан үлэни ыһпыта. Кини национальнай политиканы сөптөөх хайыһынан ыһпытын, олоһо киллэригэ үлэлээбитин түмүгэр элбэх омуктар бииргэ олоһор, үлэһир, айар-тутар судаарыстыбалара үөскээбитэ. 1921 с. Наркомнац иһинэн Саха сирин отдела төрүттэммитэ. Саха сирэ уобалас эбэтэр Автономнай өрөспүүбүлүкэ буоларыгар элбэх ырыһыһы, сүбэлэһи буолбута. Ити түмүгэр 1922 с. тохсунньуга РКП (б) Саха сиринээһи Губбюротуттан Саха сиригэр Автономнай өрөспүүбүлүкэни тэрийэри туруорсар тэлэгирээмэни Максим Аммосовка ыһпыттара. Итин тутулунан, Аммосов И. В. Сталинна кирибэтэ өйөмүтэ.

1921 с. муус устарга Дьокуускай уеһын баартыһа суохтарын 2-с кэмпириһисийэтэ (Чурапчыга буолбута) В. И. Лениннэ тэлэгирээмэ ыһпыттара. Маныаха Владимир Ильич ВЦИК чилиэнинэн үлөһиэр Максим Аммосовы ыһыран харда тэлэгирээмэни

бэлэмнииргэ соруудаһабыта. Ленин кэккэ уларыһылары киллэрбитин кэнниттэн "Нуучча оробуочайдарын уонна баһыһаһыдарын көмөтүнэн үлэһит дьон уһуктан, үлэһит былааһын бөһөргөтүүгэ ыһыахтара" диин ис хоһоонноһон кэлбитэ.

Сахалартан В. И. Ленини кытары М. К. Аммосов, П. А. Ойуунускай, И. Н. Баранов, С. М. Аржаков, А. Е. Кугаевский, С. В. Васильев, С. А. Новгородов, М. Ф. Габышев, В. Д. Виленский сирэй көрсүбүттэрэ, кэпсэппиттэрэ.

Гражданский сэрби сылларыгар Сэбизскэй былааһы көмүскээһиннэ Саха сирин Ленин умнууга хаалларбатаһа. 1921 с. алтынньыга кини Н. А. Каландаришвилиһы Саха сиригэр ыһпыта. Бу сэрби геройдара Строд, Байкалов, Широких-Поланский, Котенко ааттарың саха норуота умнубат.

Сибиригэ социализм экзенимикэтин тирэһиэрэн онорууга В. И. Ленин улахан суолтаны биэрэрэ. Саха сиригэр чуолаан көмүс бырамыһыһыланнаһын сайыннарыһа болломтотун уураһа. Алдан баайын туһаһа таһаарыһы Ленин тыһынааһар, 1923 сыллаахха саҕаламмыта.

Дойдуга социалистической тутулу олоһо киллэрсибит, сирдээбит, норуоттар доһордоһууларың олохтоспут Владимир Ильич Ленин аата тыһынаах, үйэлэргэ ааттана туруоба!

Ыстатыйаны бэлэмнээтэ Алексей СЛЕПЦОВ.

— ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН —

ИНФОРМАЦИЯ

о новых положениях Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях, Уголовного и Уголовно-процессуального кодексов Российской Федерации, введенных вследствие необходимости экстренного реагирования на вызовы, связанные с распространением новой коронавирусной инфекции

1 апреля 2020 года Президентом Российской Федерации подписаны федеральные законы, усиление мер ответственности за правонарушения, связанные с невыполнением положений законодательства, а также требований уполномоченных должностных лиц в сфере эпидемиологического благополучия населения и совершение через информационные каналы коммуникации действий.

Федеральным законом от 1 апреля 2020 года № 99-ФЗ «О внесении изменений в Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях» установлена ответственность за нарушение санитарных правил и гигиенических нормативов, невыполнение санитарно-гигиенических и противоэпидемиологических мероприятий, действующих в период режима чрезвычайной ситуации или при возникновении угрозы распространения заболевания, представляющего опасность для окружающих и в период осуществления на соответствующей территории ограничительных мероприятий (карантина) части 2 и 3 статьи 6.3 КоАП РФ.

Также данным Федеральным законом вводится административная ответственность юридических лиц за распространение в средствах массовой информации и сети Интернет под видом достоверных сообщений заведомо недостоверной информации об обстоятельствах, представляющих угрозу жизни и безопасности граждан, и (или) принимаемых мерах по обеспечению безопасности населения части 10.1, 10.2, 11 статьи 13.15 КоАП РФ.

Введена новая статья 20.6.1 КоАП РФ, предусматривающая наказание за невыполнение правил поведения при введении режима повышенной готовности на территории, на которой существует угроза возникновения чрезвычайной ситуации, или в зоне чрезвычайной ситуации.

Федеральным законом от 1 апреля 2020 года № 100 «О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и статьи 31 и 151 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации» установлена уголовная ответственность за публичное распространение под видом достоверных сведений заведомо ложной информации об обстоятельствах, как представляющих угрозу жизни и безопасности граждан (статья 207.1 УК РФ), так и повлекших тяжкие последствия (статья 207.2 УК РФ).

Также, данным Федеральным законом ужесточено наказание за нарушение санитарно-эпидемиологических правил, повлекшее по неосторожности массовое заболевание или отравление людей, а также криминализованы действия, создающие угрозу наступления названных последствий (статья 236 УК РФ).

Начальник ОУУПДНОМВД России по Чурапчинскому району

Неуплата в срок административного штрафа статья 20.25 часть 1 КоАП РФ

Административный штраф, являясь основным видом наказания, представляет собой денежное взыскание, выражается в рублях и устанавливается в определенных размерах и величинах.

Для лиц, уклоняющихся от уплаты административного штрафа, частью 1 статьи 20.25 Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях предусмотрена ответственность в виде административного штрафа в двукратном размере суммы неуплаченного административного штрафа, но не менее одной тысячи рублей, либо административного ареста на срок до пятнадцати суток, либо обязательных работ на срок до пятидесяти часов.

Административное правонарушение, предусмотренное частью 1 статьи 20.25 КоАП РФ, посягает на общественный порядок, необходимость соблюдения и охраны которого вытекает из обязанности граждан и их объединений соблюдать Конституцию Российской Федерации.

Объективная сторона правонарушения выражается в неуплате административного штрафа в срок, установленный частью 1 статьи 32.2 КоАП РФ, то есть в течение 60 дней со дня вступления постановления о наложении административного штрафа в законную силу либо со дня истечения срока отсрочки или срока рассрочки, предусмотренных статьей 31.5 указанного Кодекса. Субъектом правонарушения является лицо (как физическое, так и юридическое), подвергнутое административному наказанию в виде штрафа.

Административный штраф должен быть уплачен лицом, привлеченным к административной ответственности, не позднее шестидесяти дней со дня вступления постановления о наложении административного штрафа в законную силу.

Неуплата административного штрафа в срок, предусмотренный Кодексом об административных правонарушениях РФ, влечет наложение административного штрафа в двукратном размере суммы неуплаченного административного штрафа, либо административный арест на срок до пятнадцати суток, либо обязательные работы на срок до пятидесяти часов.

Ответственный по исполнению административного законодательства ОМВД России по Чурапчинскому району старший прапорщик полиции Л.И. Максимов

0.04.2020 с. офсетка бз439ТЭННЭ.

